Mitt Sena mit-twelid tal-Professur Ġużè Aquilina (07-4-1911 – 07-4-2011)

JOE M. ATTARD

Il-Professur Gużè Aquilina.

Mitt Sena mit-twelid tal-Professur Ġużè Aquilina (07-4-1911 – 07-4-2011)

Għalkemm l-ilsien Malti m'ilux sekli li daħal fostna, hemm xi wħud minn dawk li bir-rieda sħiħa tagħhom, għanewh, u miegħu għanew ukoll art twelidhom. Illum għandna kittieba li rnexxielhom jilħqu fil-quċċata tal-letteratura, mhux biss, imma wkoll li l-kitbiet tagħhom, it-tagħlim lill-istudjużi fuq l-ilsien Malti, jistgħu jitqiesu bħala ġamar li jkebbes il-qlub lejn il-letteratura Maltija. Hija ħaġa biex ngħidu hekk li ma titwemminx kif studjuż, kittieb, poeta, rumanzier u għalliem bħal Professur Ġużè Aquilina rnexxielu jilħaq dan il-livell hekk għoli li dwaru ser niktbu llum fl-okkażjoni tal-100 sena minn twelidu.

Fi profil qasir bħal ma hu dan tagħna, huwa diffiċli li niktbu u nsemmu kollox dwar il-ħajja u l-ħidma ta' dan il-Għawdxi dehni, imma aħna sejrin nagħmlu mill-aħjar li nistgħu biex nagħtukom stampa ċara u tagħrif siewi dwar wieħed mill-aqwa kittieba u studjużi tal-Malti.

Il-Professur Ġużè Aquilina twieled il-Munxar, raħal li jmiss mal-fdalijiet tat-tempju megalitiku ta' Marziena u mal-blat imtarraġ tax-Xlendi, fl-għodwa tas-7 ta' April tas-sena l911. L-ewwel sisien tat-tagħlim tiegħu, bnihom fl-iskola primarja Ta' Sannat (li qed tfakkar twelidu bi programm kommemorattiv), raħal tefgħa ta' ġebla bogħod minn raħal twelidu, iddedikat lil Pawlu ta' Tarsu, u wara, għadda għas-Seminarju t'Għawdex. Minn hawn dan il-kittieb letterarju daħal jistudja fl-Università Rjali ta' Malta, fejn fis-sena l934 huwa ħa l-B.A. Kien biss tlitt snin wara li Ġużè Aquilina ħa l-Lawrja ta' Avukat mill-istess Universita'. Huwa dam jaħdem ta' avukat fil-Qrati ta' Għawdex għal madwar tmintax-il sena, meta fl-1 ta' April 1955 huwa sar *full time Professor* tal-Malti u tal-ilsna Orjentali fl-Università Rjali ta' Malta. Dejjem miexi 'l quddiem fit-triq wiesa' tat-tagħlim, Aquilina kiseb il-grad tal-Ph.D mill-Unversità ta' Londra fl-1941.

Il-Professur Ġużè Aquilina kien membru ta' bosta għaqdiet u kumitati kulturali li aħna m'aħniex sejrin noqogħdu nsemmuhom kollha, iżda ta' min jgħid li huwa kien il-president tal-għaqda tal-Malti, imsejħa 'Università' kif ukoll president onorarju tal- 'Għaqda tal-Kittieba tal-Malti'.

Il-Professur Ġużè Aquilina kabbar il-ġieħ ta' lsienna f'bosta pajjiżi billi għamel taħdidiet dwar l- 'Ilsien Malti', 'il-Malti bħala Lsien Imħallat', 'l-Oqsma tat-tiftix tal-Lingwistika tal-Malti', u taħdidiet oħra fl-universitajiet ta' Londra, Durham, Cambridge u Edinburgh. Huwa ppubblika artikli u kitbiet oħra f'diversi rivisti lingwistiċi mxerrda mal-Ewropa.

Imma l-ħidma tal-Professur Ġużè Aquilina ma tiqafx hawn. Sa mill-l937 huwa kien diġà tħabbeb sewwa mal-Malti u nsibu li f'din l-istess sena, huwa kien rebaħ l-ewwel premju għall-aħjar rumanz bil-malti mogħti mill-Gvern, bir-rumanz *Taħt Tliet Saltniet*.

Dan huwa rumanz tassew sabiħ, b'deskrizzjonjiet tassew qawwija u ħajja u li minnu nagħtukom silta fi tmiem dan il-profil. Il-Professur kien ukoll l-editur tal-organu tal-istudenti universitarji, *Leħen il-Malti* kif ukoll ta' sensiela ta' kotba *Tagħlim għal Kbar*.

Li kieku kellna noqogħdu nsemmu x-xogħol kollu ta' dan l-istudjuż, kittieb, poeta, rumanzier u għalliem mill-Gżira tat-Tliet Għoljiet, ma konna nispiċċaw qatt. Għalhekk aħna jidhrilna li nsemmu biss xi wħud mill-kotba li l-Professur Aquilina kiteb u ta lill-istudjużi tal-Ilsien Malti. Fost dawn il-pubblikazzjonijiet, insibu: *A Comparative Study in Mixed Maltese* u *The Structure of Maltese.* Dawn iż-żewġ kotba jagħtu taħrif siewi dwar l-istorja u l-bini ta' lsienna. Insemmu wkoll il-kotba nteressanti *Il-Polz ta' Malta*; *Studji Kritiċi Letterarji*; u *Madwar il-Ħajja* (f'erba' volumi). Ma nistgħux inħallu barra *Il-Muża Maltija – Antoloġija ta' Poeti*.

Aquilina ppubblika wkoll ktieb ta' poeżiji bl-Ingliż li jġib l-isem ta' *The Struggle*. Huwa kiteb ukoll bosta poeżiji u epigrammi bil-Malti li dehru f'diversi ġurnali u rivisti. *Fit-Tejatru* huwa l-isem ta' ktieb ieħor li kiteb dan il-ġenju letterarju u li jiġbor fih bosta drammi u kummiedji bil-Malti. *Arbli fuq il-Bjut*, xogħol tiegħu wkoll, kien inħadem b'suċċess fuq il-palk tal-Liċeo t'Għawdex mill-Għaqda Drammatika 'Lyceum Players'.

Il-Professur Aquilina għamel bosta introduzzjonijiet f'kotba kemm ta' proża kif ukoll ta' poeżija. Huwa tana f'idejna bosta materjal li mhux lakemm jintesa malajr. Xogħol interessanti ieħor li ta lill-istudjużi kienet il-ġabra ta' madwar ħamest elef qawl b'ħafna tagħrif dwarhom li jinsabu midmuma fil-ktieb tiegħu *A Comparative Dictionary of Maltese Proverbs* li kien intlaqa' ferm tajjeb minn dawk kollha li għandhom il-ġid tal-Ilsien Malti.

Ma nistax ma nersaqx lejn tmiem dan il-profil bla ma nsemmi forsi l-ikbar opra ta' ħajtu u li nistgħu ngħidu ħaditlu għadd sabiħ ta' snin minn għomru biex seta' juriha d-dawl tal-istampa. Qed nirreferi għad-dizzjunarju tiegħu f'sitt volumi Malti-Ingliż-Malti maħruġ mill-Klabb Kotba Maltin immexxi minn Għawdxi ieħor, Pawlu Mizzi.

Il-ħidma tal-Professur Ġużè Aquilina lejn il-Malti tibqa' ma tintesiex. Jalla l-ilsien tagħna jsib nies qalbiena li ma jibżgħux jiġġieldu għal-letteratura Maltija bħalma għamlu l-Professur Ġużè Aquilina u għawdxin oħra fosthom Ninu Cremona, Ġorġ Pisani, Mary Mejlak, Anton Buttiġieġ flimkien ma' oħrajn. Aquilina baqa' sa ma s-saħħa baqgħet tagħtih, jgħolli u jsebbaħ l-ilsien Malti mhux biss fil-gżejjer Maltin iżda wkoll f'artijiet imbiegħda. Il-kitbiet tiegħu ma jistgħux ma jqanqlux f'qalb il-Maltin u l-Għawdxin ta' kull żmien, imħabba lejn ilsien artna, għax fihom isibu l-benna u l-għaqda li wieħed ifittex fil-letteratura tagħna. Xhieda ta' dan hija s-silta qasira li qegħdin nagħtukom hawn taħt meħuda mill-ewwel rumanz li ħareġ mill-pinna tiegħu, *Taħt Tliet Saltniet*.

Iż-żgħażagħ tar-raħal mhux ħlief jitordu wrajha bil-moħbi ta' missierha. Għax imbarra leħinha, dawk ix-xufftejn tagħha mimlija u ħomor f'wiċċ qamħi mfaqqa', kienu jħarrku d-demm tal-irġiel kollha li kienu jikluha bil-ħars.

U f'din il-lejla ta' qtugħ il-għeneb, Pawlina, billi rat li missierha ftit kellu moħħ il-kliem, biex tgħaddi ż-żmien, infexxet tgħanni u, bis-sakra tal-għana, bilkemm intebħet li l-għenieqi kienu qed jaqgħulha fl-art minn ħoġorha mfawwar.

Tgħid dan l-għana kienet qed tgħannih lil xi wieħed għażiż!

Għalkemm kienet tqarrab it-tmintax, kienet għadha ma ħabbet lil ħadd. Madankollu ġo fiha kienet bdiet tħoss bħal ħlewwa ma tafx x'inhi, imma għal min għandu mid-dinja, dil-ħlewwa hi bħal lewn li jidher f'ħawħa biex juri li din bdiet issir. Ma' din il-ħlewwa, jew aħjar, xewqa misterjuża, bdiet tħoss ukoll nuqqas ta' kwiet, bdiet tħoss xi ħaġa nieqsa, bħal baħħ li jrid jimtela. Tmintax! L-imħabba tibda tagħmel tagħha; min-naħa jew minn oħra, hi tinfed il-qalb żagħżugħa bil-vleġeġ tagħha tad-deheb li hi titlaq issa mill-ħbub ta' żewġ xufftejn li jitbissmu, issa minn taħrika ħafifa tal-id, issa minn tislima ċkejkna.

Bħalissa l-ħemda donnha nġabret madwarha tissamma bla nifs, tissamma għax ma tridx titlef kelma waqt li dit-tfajla tgħanni:

Ġismi għamiltu dgħajsa
Dirgħajja għamilthom qlugħ
Immorru bejn sema w ilma
Fejn ma tarana ebda ruħ.

Misbaħ għajnejn ħanini
Daħkana, suwed tut,
Ja mħabba mlieli qalbi
Għax mingħajrek jiena mmut!

Lill-Professur Ġużè Aquilina
(1911 – 1997)

Kont għadni tifel ċkejken fil-Primarja
Meta l-għalliem ħabbibni sewwa miegħek,
Urieni dlonk imħabbtek lejn ilsienna
Biex tara l-Malti le fit-tajn jitmiegħek!

Żammejtek għalhekk dejjem jien b'kolonna
Illi ħabrikt w għożżejt ilsienna sħiħ;
Lil raħlek il-Munxar ħallejt minn kmieni
Biex f'Malta tkompli taħdem bla mistrieħ!

Matul is-snin mill-pinna għarfa tiegħek
Ħarġu studji w kitbiet ta' mitt elf sura
Għax int dejjem emmint illi b'ilsienna
Bla tlaqliq xejn, naqtgħu l-aqwa figura.

Quddiem kulħadd nistqarr u bla ftaħir
Li fit-tiswir tal-Malti, sehmek kbir.

Kav Joe M Attard
Rabat - Għawdex

Summary of the above article in English

Professor Joseph Aquilina B.A.,LL.D.,Ph.D. hailed from Munxar. He was born on the 7th April 1911 and passed away on the 8th August 1997. He was educated at the Sannat Primary School, at the Bishop's Seminary Gozo, and later at the University of Malta and the School of Oriental and African Studies of the University of London (1937-40). In 1937 he graduated as a lawyer and exercised his profession at the Gozo Law Courts for about eighteen years. He was the first holder of the Chair of Maltese and Oriental languages (1936-76) at the University of Malta where he also became Dean of the Faculty of Arts (1948-66 and 1972-75). He was also Pro-Vice Chancellor of the University of Malta (1970-1974), President of the Society of Arts, Manufacture and Commerce (1972-82), President of the Association of Teachers, Royal University of Malta (ATRUM), (1952-76) as well as President of the Association Internationale D'Etude des Civilisations Mediterraneennes (1972-82). In 1986, Professor Aquilina was elected member of the Council of the Faculty of Theology.

Egħluq il-mitt sena mit-twelid tal-Professur Ġużè Aquilina fil-Munxar, Għawdex ġie mfakkar permezz tal-attivita 'Iż-Żiffa tal-Poeżija' ġewwa il-Librerija Publika ta' Għawdex bil-parteċipazzjoni ta' studenti Għawdxin.

He won several literary awards, namely the Gold Medal Ġużè Muscat Azzopardi (1966), Gold Medal of the Confederation of Civic Councils (1973), and Gold Medal of the Society of Arts, Manufacture and Commerce (1979). Way back in 1963 he was chosen Fellow of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland. Between the years 1932 and 1937 he serverd as editor of the Journal of the Royal University of Malta Literary Society. For a good number of years he edited as well the following periodicals: *Leħen il-Malti*, *Tagħlim għall-Kbar*, *Journal of Faculty of Arts* and the *Journal of Maltese Studies*. Professor Aquilina's scholarly interests range widely over the field of Semitic and Romance linguistics.

He also read papers at several international linguistic and onomastic and literary congresses and is the author of linguistic and literary books. He was the winner of the first novel in Maltese *Taħt Tliet Saltniet*. His greatest work is his Dictionary Maltese – English (2 volumes), English – Maltese (4 volumes) published by Midsea Books Ltd (Malta).

Kav. Joe M. Attard hu membru tal-Akkademja tal-Malti u awtur ta' bosta poeżiji, essays u features letterarji. Ġie maħtur Kavallier tal-Ordni Unione Cavalleria Cristiana Internazionale (UCCI) fl-1984 u huwa s-Segretarju tal-Għaqda Ġurnalisti u Kittieba Għawdxin sa mit-twaqqif tagħha fl-1960.